

да Сцяпана Пасіёры: “Але ёсць мера і ў нашым цярпенні. Часам нават вельмі невялічкая. Калі такія асцярвяненні вуні робяцца там, дзе людзі не звыклі да пакут і ярма. А мы, віцьбічы, не звыклі” [1, 92]. Пацвярджае гэта і Дзюбка (“Млын на Сініх Вірах”): “А калі прыходзіць вораг – я ў вачах майго народа бачу татарскае вераломства – з дрэнню няхай іншыя будуць высакароднымі... Мы добрыя, жаласлівыя, вельмі ціхмяны, гасцінны народ, але няхай паспрабуюць прыціснуць нас, задраць за жывое – з пекла дастанем” [1, 278].

Трапна гучаць у п’есах драматурга народныя выслоўі, прыказкі: “Хто музыкам плаціць – ягоныя й скокі. Чыя сіла – таго і халуі” [1, 155], “Тварык бяленькі, ды на вуме мяленька” [1, 22], “За ўсё ў жыцці трэба плаціць” [1, 186], “Смеламу і лёс чуб падстаўляе” [1, 163], “У сваёй нары і тхор не смярдзіць” [1, 217], “Галоўку чэша, а за коску – скуб!” [1, 288], “Здраду прымаюць, а здрадніка вешаюць” [1, 294], “За саплівым сватам не находзішся з платам” [1, 180], “Не табе ведаць, каб з бядой не абедаць” [1, 180], “Кума пытала, а пасля язык кусала. Менш ведаеш, сваток, менш балбочаш... [1, 180], “Можна жыць без жонкі і дзяцей, нават без бацькоў. Але немагчыма жыць без Радзімы...” [1, 186] і іншыя.

Нацыянальны характар не раскрываецца аўтарам выключна станоўчым. Сярод адмоўных рыс вызначаюцца нерашучасць, здрадніцтва, эгаізм.

Заклучэнне. Уладзімір Караткевіч у сваіх п’есах паказвае яркіх прадстаўнікоў народа, раскрывае праяўленне нацыянальнага характару ў перыяд паўстанняў, партызанскай барацьбы, змагання за незалежнасць, сваю рэлігію. Драматург засяроджвае ўвагу на такіх рысах беларускага народа, як гераізм, патрыятызм, узаемадапамога, працалюбства, гасціннасць, перавага грамадскіх інтарэсаў над асабістымі, наяўнасць гумару, захаванне традыцый продкаў.

1. Караткевіч, У. Старыя беларускія хронікі: п’есы / У. Караткевіч. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1988. – 304 с.

СУЧАСНЫ БЕЛАРУСКІ ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫ ДЫСКУРС І ПРАБЛЕМЫ КУЛЬТУРЫ МОВЫ (НА МАТЭРЫЯЛЕ ГАЗЕТЫ “ЗВЯЗДА”)

Ю.М. Бабіч
Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава

Актуальнасць даследавання абумоўлена неабходнасцю захавання высокай культуры пісьмовага маўлення ў сродках масавай інфармацыі, паколькі медыярэсурсы аказваюць надзвычай вялікі ўплыў на фарміраванне моўнага густу і вербальнай эстэтыкі асобы.

У сучасным грамадстве сродкі масавай інфармацыі адыгрываюць вельмі важную ролю. Сёння электроннае ці друкаванае перыядычнае выданне не толькі рэтранслюе навіны ці нешта паведамляе, але выступае істотным маральна-выхаваўчым фактарам, які фарміруе ў супольнасці ўяўленне пра навакольны свет і стварае своеасаблівую эстэтычную парадыгму. Таму вельмі важна, каб мова СМІ, у першую чаргу тых, што карыстаюцца найбольшай папулярнасцю, маюць вялікія наклады, адпавядала ўсім патрабаванням літаратурных нормаў, бо гэта спрыяе выхаванню ў чытача добрага моўнага густу, вучыць яго правільна выказаць свае думкі, што ўрэшце павышае агульную культуру чалавека. Таму аналіз публіцыстычнага дыскурсу па-ранейшаму застаецца адной з прыярытэтных задач сучаснай айчынай лінгвістыкі.

Мэта артыкула – выяўленне асаблівасцяў сучаснага публіцыстычнага дыскурсу з пункту гледжання культуры мовы.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для правядзення даследавання паслужылі публікацыі ў штодзённым дзяржаўным выданні – газеце “Звязда” за 2017 год і студзень 2018-га. У якасці асноўных у працы выкарыстаны лінгвастыстычны метады і метады кампанентнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Праблема культуры мовы ўвесь час знаходзіцца ў цэнтры ўвагі лінгвістаў. На пачатку XXI стагоддзя беларуская лексіка стала імкліва папаўняцца пазычанымі з іншых моў словамі, пераважна англіцызмамі, істотна пашырыліся ва ўжыванні многія раней некадыфікаваныя адзінкі, некаторыя з іх трывала замацаваліся ў штодзённай камунікацыі (*размытнёўка, кішэннік, аўто, файны* і інш.). Гэта натуральныя для кожнай мовы працэсы, якія самым непасрэдным чынам уплываюць на агульную культуру маўлення. І перыядычныя выданні павінны ў поўнай меры адпавядаць усім патрабаванням літаратурных нормаў.

Багаты матэрыял для аналізу асаблівасцяў публіцыстычнага дыскурсу ў плане захавання культуры мовы дае газета “Звязда”. Гэта адзінае штодзённае беларускамоўнае выданне, папу-

лярнае сярод розных узроставаў і сацыяльных груп насельніцтва. Таму і ўвага да стылю і мовы названага медыярэсурса таксама асаблівая.

Аналіз публіцыстычнага дыскурсу “Звязды” за апошнія некалькі месяцаў выявіў шэраг недахопаў, якія не фіксаваліся ў выданні раней, прынамсі, не мелі такой рэгулярнай формы. Так, у прыватнасці, істотна пашырыліся на старонках газеты дзеепрыметнікі з суфіксамі *-уч-* (*-юч-*), *-ач-* (*-яч-*), *-ем-* (*-эм-*), што неўласціва нашай літаратурнай мове. Прыкладзём колькі прыкладаў: *Мы прадалі 50 аб’ектаў невыкарыстоўваемай камунальнай уласнасці* (29.12.17); *Галоўны сюрпрыз надыходзячага года... гледачы атрымаюць ад нейкага загадкавага персанажа ў фінале праграмы* (29.12.17); *Людзі нават у палявых умовах супрацьпастаўлялі хвілінны настрой пастаянна пануючаму вакол жаху. А вось у пасляваенны перыяд “класічнай” стала карціна танцуючых адна з адной на грамадскіх пляцоўках дзяўчат і жанчын – занадта шмат мужчын загінула* (6.01.18); *Выкарыстанне стабальнай шкалы з шырокімі дыферэнцыруючымі здольнасцямі спрашчае сістэму конкурснага адбору абітурыентаў...* (10.01.18); *Праз некалькі дзён пасля застолля з’яўляецца аяярэзваючы боль...* (10.01.18). Праф. П. Сцяцко цалкам слушна заўважае, што “гэтая чужая мадэль была перанесеная ў беларускую мову ў савецкі час з усесаюзага стандарту – расійскае мовы, дзе такія ўтварэнні з *-ац-* (*-яц-*), *-уц-* (*-юц-*), *-ем-*, *-им* пад былым моцным уздзеяннем стараславянскае мовы набылі шырокае выкарыстанне ў кніжных стылях” [1, 48]. Супраць ужывання падобных формаў у беларускай мове неаднаразова выступалі нашы славуць пільменнікі – Якуб Колас, Кузьма Чорны, Кандрат Крапіва і інш. Да прыкладу, Колас пісаў, маючы на ўвазе такія ўтварэнні: “Без усякай патрэбы і радыё, і беларускія газеты засмечваюць мову неўласцівымі ёй формамі, якія не бытуюць у беларускай мове”. Дарэчы будзе прыгадаць і меркаванне Кузьмы Чорнага, які прызнаваўся: “Я выкараняю са сваёй мовы гэтакія формы і магу без іх выказаць беларускаю моваю, што хачу”. А вядомы навуковец і пільменнік Анатоль Клышка прафесійна прааналізаваў і паказаў усю абсурднасць у нашай мове дзеепрыметнікаў з суфіксам *-уч-* (*-юч-*), прысвяціўшы гэтаму адмысловы артыкул з характарыстычнай назвай [2]. Можна прывесці і меркаванні іншых знакавых асобаў беларускай культуры – выдатных знаўцаў роднага слова. Дзеепрыметнікі на *-ўчы-* (*-ючы-*) неўласцівыя мове твораў, скажам, ні Васіля Быкава, ні Івана Мележа. Паводле назіранняў Алеся Каўруса, ні ў аповесці “Сотнікаў”, ні ў рамане “Людзі на балоце” не зафіксаваныя выпадкі ўжывання падобных формаў. “Але ці дае гэта падставу засумнявацца хоць на момант у інфармацыйна-мастацкай дакладнасці і змястоўнасці мовы названых пільменнікаў?” – задае рытарычнае пытанне вядомы навуковец [3, 104].

Некаторыя ўжыванні на старонках газеты проста бянтэжаць удумлівага чытача, які мае добрае моўнае чутцё, адпаведны моўны густ. Наўрад ці можна пагадзіцца з выкарыстаннем неўласцівых нашай мове формаў у загалоўках, разумеючы, наколькі важную ролю назвы артыкулаў адыгрываюць у публіцыстычным дыскурсе: *Разам з асілкамі, рыцарамі і... танцуючым батонам* (загалолак, 12.09.17); *Адыходзячы год трапіў у тройку самых цёплых* (загалолак, 21.12.17). І ўжо зусім недарэчным выглядае ўвядзенне ў кантэкст субстантываванага назоўніка з нехарактэрным суфіксам *-ючы-*: *Ажыццяўляецца сацыяльная праграма для падтрымкі працуючых* (29.12.17). Зразумела, што ў гэтым выпадку варта было выкарыстаць словаформу *працаўнікоў*. Зрэшты, для журналіста ці карэктара, які прафесійна валодае мовай, знайсці правільны варыянт нескладана.

Заклучэнне. Такім чынам, прааналізаваны матэрыял дазваляе сцвярджаць, што апошнім часам на старонках газеты “Звязда” істотна пашырылася практыка выкарыстання дзеепрыметнікаў з неўласцівымі беларускай мове суфіксамі. Гэта досыць небяспечная тэндэнцыя, улічваючы, што мова згаданага выдання ўвесь час лічылася ўзорнай, на ёй вучыліся многія пакаленні чытачоў. І якраз актуалізацыя нацыянальна-культурнага кампанента ў звяздоўскім публіцыстычным дыскурсе забяспечвала выданню шырокую чытацкую аўдыторыю. Трэба спадзявацца, што прааналізаваныя ў нашым матэрыяле лексіка-граматычныя недахопы маюць часовы характар і мова папулярнага перыядычнага выдання па-ранейшаму будзе станоўча ўплываць на фарміраванне вербальнай культуры нашага грамадства.

1. Сцяцко, П. Культура мовы / П. Сцяцко. – Мінск, 2002.
2. Клышка, А. Пра лямант – “уючых” і “лямантуючых” / А. Клышка // Польша. 1964. – №7. – С. 162–170.
3. Каўрус, А. Да свайго слова. Пытанні культуры мовы / А. Каўрус. – Мінск, 2011.